

Předškolní vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí nadaných.

Lucie Štěpánková

Vymezení pojmů

Dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními **potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.**

Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta.

Podpůrná opatření

5 stupňů podpory (podle organizační, pedagogické a finanční náročnosti), která spočívá v:

- a) poradenské pomoci školy a školského poradenského zařízení,
- b) úpravě organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání a školských služeb, včetně zabezpečení výuky předmětů speciálně pedagogické péče,
- c) úpravě podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání,
- d) použití kompenzačních pomůcek, speciálních učebních pomůcek, využívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, Braillova písma a podpůrných nebo náhradních komunikačních systémů,
- e) úpravě očekávaných výstupů vzdělávání v mezích stanovených rámcovými vzdělávacími,
- f) vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu,
- g) využití asistenta pedagoga,
- h) využití dalšího pedagogického pracovníka, tlumočnicka českého znakového jazyka, přepisovatele pro neslyšící nebo možnosti působení osob poskytujících dítěti, žákovi nebo studentovi po dobu jeho pobytu ve škole nebo školském zařízení podporu podle zvláštních právních předpisů, nebo
- i) poskytování vzdělávání nebo školských služeb v prostorách stavebně nebo technicky upravených.

Formy vzdělávání dětí se SVP

- ▶ v mateřské škole nebo třídě zřízené pro děti s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, souběžným postižením více vadami nebo autismem (ŠZ §16 odst.9),
- ▶ v běžné třídě mateřské školy.

Zamyšlení

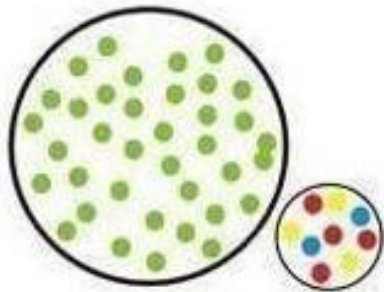
► Integrace nebo inkluze?

Integrace předpokládá větší přizpůsobení dítěte škole

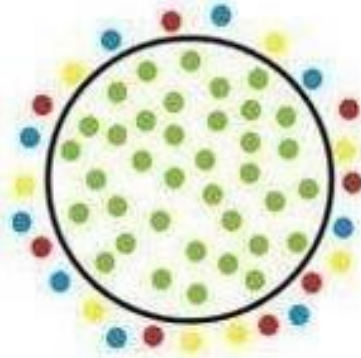
- Při integraci pomáháme dítěti začlenit se do třídy. Nečekáme, že se nějak zvlášť přizpůsobí třída, nebo učitel, pomocí podpůrných opatření se snažíme přizpůsobit dítě většinovému vzdělávání.

Inkluze se snaží přizpůsobit edukační prostředí dětem.

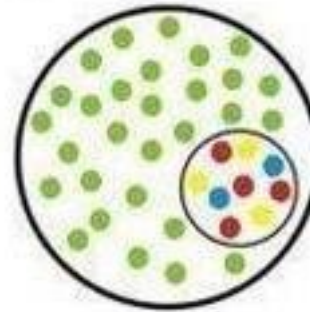
- znamená zcela opačný pohled na dítě. Za cíl si klade poskytnout mu takové edukační prostředí, ve kterém najde optimální podněty pro svůj rozvoj. A protože takových dětí máme celou třídu - a každý je jiný s jiným spektrem schopností a potřeb - musíme postavit svůj plán zcela jinak, než když připravujeme práci pro skupinu, o které si myslíme, že je homogenní a mohou v ní všichni žáci pracovat na stejných úkolech.

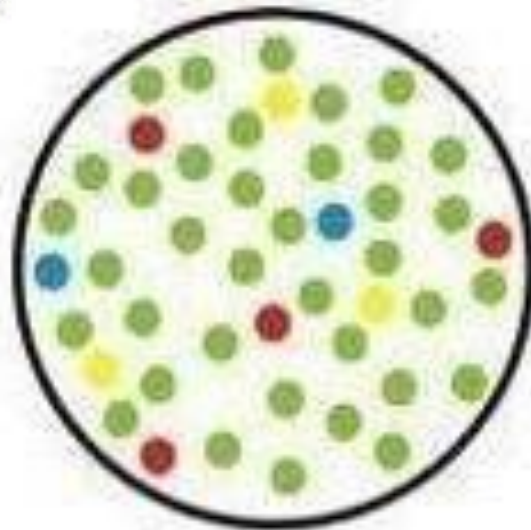
segregace

exkluze

integrace

inkluze

Speciální vzdělávací potřeby

Příčiny SVP:

- ▶ narušená komunikační schopnost
- ▶ mentální postižení
- ▶ tělesné postižení
- ▶ kulturní a životní podmínky
- ▶ specifické poruchy chování
- ▶ sluchové postižení
- ▶ zrakové postižení
- ▶ poruchy autistického spektra

Narušená komunikační schopnost

Různorodý charakter od lehkých odchylek v artikulaci až po úplnou ztrátu schopnosti komunikovat.

- ▶ poruchy vývoje řeči (opožděný vývoj řeči, vývojová dysfázie),
- ▶ poruchy článkování řeči (dyslálie),
- ▶ psychogenní poruchy řeči (př. mutismus),
- ▶ narušení zvuku řeči (př. huhňavost),
- ▶ narušení plynulosti řeči (koktavost, breptavost),
- ▶ symptomatické poruchy řeči (narušená komunikační schopnost provází jiné dominující postižení nebo onemocnění, např. mentální, sluchové, zrakové postižení či PAS).

Jazykové roviny

**foneticko-
fonologická** -
zvuková stránka
řeči

lexikálně-sémantická
- obsahová stránka řeči,
slovní zásoba

morfologicko-syntaktická
- gramatická stránka řeči

pragmatická
- sociální uplatnění komunikačních schopností

Podpora v MŠ

- ▶ Včasné zajištění odborné logopedické intervence.
- ▶ Vhodná je prevence zacílená na rozvoj všech rovin jazykového projevu předškoláků.
- ▶ V komunikaci s dětmi hovoříme tak, abychom jim byli pozitivním vzorem.
- ▶ V rámci aktivit v denním programu nabízíme dostatek příležitostí pro rozvoj ve všech jazykových rovin.
- ▶ Dětem s poruchami plynulosti řeči poskytujeme emocionální podporu.
- ▶ U dětí s narušeným porozuměním používáme krátká jednoznačná sdělení, která můžeme doprovodit obrázkem, fotografií, demonstrací či jinou formou vizuální podpory.

Mentální postižení

- ▶ Celkově narušený psychomotorický vývoj
 - ▶ Lehké mentální postižení
 - ▶ Středně těžké mentální postižení
 - ▶ Těžké mentální postižení

LMP -

- ▶ Zřetelný deficit v myšlení (omezená schopnost abstrakce, dedukce, úsudku, logického myšlení);
- ▶ Řeč může být po formální i obsahové stránce narušená (malá slovní zásoba, obsahová chudost řeči);
- ▶ Opožděný vývoj hrubé a jemné motoriky, poruchy pohybové koordinace;
- ▶ Nerovnováha aspirací a výkonů;
- ▶ Krátká doba výkonu v důsledku nedostatečného sebeovládání;
- ▶ Absence zvědavosti;
- ▶ Stereotyp ve hře;
- ▶ Kolísavost emocí, impulzivnost, zvýšená sugestibilita, úzkostnost;
- ▶ Infantilnost osobnosti;
- ▶ Zpomalený rozvoj sociálních dovedností;
- ▶ Zvýšená závislost na rodičích a druhých lidech;
- ▶ Zvýšená potřeba uspokojení a jistoty.

Podpora v MŠ

- ▶ V komunikaci s dítětem používáme jednoduchá sdělení, při sdělování pokynů a postupů současně demonstrujeme, co od dítěte očekáváme.
- ▶ Krátká jednoznačná sdělení můžeme doprovodit obrázkem, fotografií, piktogramem či jinou formou vizuální podpory.
- ▶ V komunikaci s dítětem nepoužíváme méně obvyklá slova a abstraktní pojmy.
- ▶ Nacvičujeme s dítětem praktické úkony sebeobsluhy, aby v rámci svých možností dosáhlo co možná největší samostatnosti.
- ▶ V rámci aktivit zaměřených na rozvoj dítěte (zejména v oblasti rozvoje kognitivních schopností) vycházíme z aktuální úrovně rozvoje u konkrétního dítěte, nikoliv z očekávaných schopností a dovedností pro daný věk.

Tělesné postižení

Jako osobu s tělesným postižením označujeme člověka, který je omezen v pohybových schopnostech v důsledku poškození pohybového aparátu nebo jiného organického poškození. Motorika může být postižena od mírné formy až po těžkou. Děti s tělesným postižením tedy představují heterogenní skupinu s různou mírou potřeby podpory při vzdělávání a sebeobsluze.

- ▶ Obrny centrální a periferní - dětská mozková obrna
 - ▶ omezená motorická schopnost pohybu
 - ▶ stereotypní pohybové vzory
 - ▶ strnulé držení těla
 - ▶ narušená rovnováha
 - ▶ obtíže v jemné motorice
- ▶ Deformace
- ▶ Malformace
- ▶ Amputace

Podpora v MŠ

- ▶ Zabezpečíme možnost pohybu dítěte v prostorách školy pomocí dostupných technických prostředků nebo lidských zdrojů
- ▶ Využíváme kompenzační (technické a didaktické) pomůcky pro efektivní rozvoj schopností dítěte.
- ▶ Pomocí hry učíme dítě pohybovým stereotypům, které bude potřebovat ve škole, a zejména v běžném životě (např. úchop předmětů různé velikosti, manipulace s předměty denní potřeby).
- ▶ Dítě by se mělo také naučit být co nejvíce samostatné v sebeobsluze.

Kulturní a životní podmínky

Vymezení na základě aspektů sociálního znevýhodnění dle úrovně:

- ▶ jedince - např. jazyková odlišnost, odlišná sexuální orientace, nápadnosti ve fyzickém vzhledu, zanedbaný zevnějšek;
- ▶ rodiny - např. odlišný životní styl rodiny, týrání, zneužívání, zanedbávání, velká pracovní vytiženost rodičů, absence jednoho z rodičů, odloučení dítěte od biologické rodiny;
- ▶ sociálního prostředí - sociálně vyloučené lokality, azylové domy nebo prostředí s výskytem rizikového chování;
- ▶ ekonomicko-sociálního statusu - chudoba, ztráta materiálního zázemí v důsledku předlužení, migrace, nevyhovující bytové podmínky či nestálé bydlení, kulturní a náboženská odlišnost.

Podpora v MŠ

Nárok na zajištění tlumočnických služeb!

- ▶ Zprostředkováváme dětem podněty, které jim chybí v domácím prostředí.
- ▶ Veškeré aktivity komentujeme, seznamujeme dítě s názvy činností a předměty v nich užívanými, demonstrujeme způsob, jakým se pracuje s pomůckami.
- ▶ Necháváme dítěti zažít úspěch.
- ▶ Častěji střídáme činnosti vyžadující koncentraci pozornosti s činnostmi
- ▶ na pozornost méně náročnými.
- ▶ Podněcujeme dítě ke kladení otázek, hledání souvislostí mezi jevy.
- ▶ Pozitivní motivací posilujeme formy interakce s ostatními dětmi i dospělými, které respektují zásady společenského chování.
- ▶ S vhodnými formami a prostředky podpory všestranného vývoje dítěte seznamujeme také rodiče (přizváním ke sledování aktivit s dětmi, ukázkou vhodných didaktických hraček).

Specifické poruchy chování

Nedostatkem termínu „problémy v chování“ je, že se používá pro všechny děti, které nesplňují přijímané normy chování. V rámci diagnostiky je nezbytné, aby hodnocení poruchy bylo uzpůsobeno potřebám, možnostem a schopnostem dětí více než požadavkům společnosti.

- ▶ ADHD
- ▶ ADD
- ▶ Porucha opozičního vzdoru
- ▶ Psychické poruchy
- ▶ Emoční poruchy

Podpora v MŠ

Podpora v mateřské škole

- ▶ Zaměřujeme se na zjištění účelu náročného chování a dítě učíme jiné přijatelné způsoby, jak jej dosáhnout.
- ▶ Snažíme se zjistit spouštěče problémového chování a eliminovat je.
- ▶ Posilujeme žádoucí projevy chování a zvládání situací.
- ▶ Strukturujeme čas a činnosti, vizualizace.
- ▶ Omezujeme množství podnětů v jejich bezprostředním okolí.
- ▶ Využíváme motivaci pramenící ze zájmů dítěte a bezprostřední pozitivní zpětnou vazbu.
- ▶ Práci/úkoly dělíme na menší časové úseky
- ▶ Psychomotorický neklid nepotlačujeme, ale snažíme se jej usměrnit.

Sluchové postižení

- ▶ vzniká následkem organické nebo funkční vady v kterékoliv části sluchového analyzátoru (převodní x centrální).
- ▶ závažnost od lehké nedoslýchavosti až po úplnou hluchotu

Kochleární implantát

Podpora v MŠ

- ▶ Dodržujeme zásady usnadňujících komunikaci pedagoga s dítětem se sluchovým postižením:
 - ▶ Dítě má předem vědět, o čem se bude komunikovat (téma);
 - ▶ mluvčí má mít dobře osvětlenou tvář, neměl by stát ve stínu, mluvidla by neměl mít zakrytá;
 - ▶ mluvčí počká, dokud s ním neslyšící nenaváže oční kontakt;
 - ▶ mluvčí správně a výrazněji artikuluje (artikulaci nepřehánět);
 - ▶ mluvčí používá krátké věty.

Se zásadami komunikace s dítětem se sluchovým postižením seznámíme také děti a provozní zaměstnanci mateřské školy. U dětí s kompenzačními pomůckami (sluchadlo, kochleární implantát) pravidelně kontrolujeme funkčnost kompenzační pomůcky.

Zrakové postižení

- ▶ Snížení zrakové ostrosti - vyžaduje v porovnání s normou zmenšení vzdálenosti nebo zvětšení objektu
- ▶ Omezení zrakového pole (zúžení popř. výpadek jeho části) - patologické změny zrakového pole, které vedou k narušení vizuálního obrazu prostoru, a to k jeho zmenšení a/nebo deformaci.
- ▶ Porucha barevného vidění

Podpora v MŠ

- ▶ Prostředí je bezbariérové, s ohledem na zrakové postižení dítěte pro ně maximálně bezpečné
- ▶ Nalepením pásek výrazné barvy označíme kritická místa, kde by mohlo dojít k úrazu dítěte (schody, vystouplé hrany nábytku), velké skleněné plochy opatříme výraznou barevnou výzdobou, výrazně označíme místo dítěte
- ▶ Při vzdělávání využíváme zejména reálné předměty a demonstraci.
- ▶ Při práci s obrázky využíváme jednoduché obrázky s výraznou konturou a barvami bez velkého množství detailů
- ▶ Zajistíme, aby dítě nosilo brýle pokud možno při všech činnostech. Je-li dítěti předepsán okluzor („klapka na oko“), měl by být důsledně používán.
- ▶ Dodržujeme předepsanou zrakovou hygienu.
- ▶ Využíváme vhodné kompenzační (technické, zvláště optické a didaktické) pomůcky a hračky.

Poruchy autistického spektra

- ▶ Autismus
- ▶ Aspergerův syndrom
- ▶ Rettův syndrom
- ▶ „Autistická triáda“
 - ▶ Komunikace
 - ▶ Způsoby chování, zájmy a aktivity
 - ▶ Sociální interakce a sociální chování

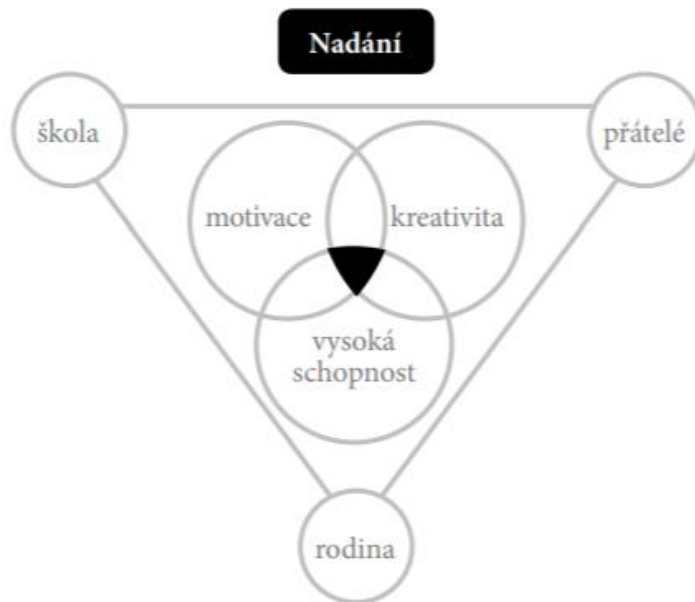

Podpora v MŠ

- ▶ Strukturujeme denní program i prostředí MŠ.
- ▶ V prostředí MŠ vyčleníme bezpečný prostor, ve kterém může dítě pobývat, když potřebuje být samo.
- ▶ Snažíme se předcházet nenadálým změnám v prostředí MŠ a v programu dne.
- ▶ Na plánované změny dítě v předstihu připravíme.
- ▶ Ostatní děti vedeme k akceptaci zvláštního chování dítěte
- ▶ Dítě nebudeme nátlakem nutit do skupinových aktivit s ostatními dětmi.
- ▶ V komunikaci používat jasná, spíše kratší vyjádření.
- ▶ Zapojíme do jeho činnosti. Projevujeme zájem o hračku nebo aktivitu, které se věnuje, napodobujeme jeho hru.

Vzdělávání dětí nadaných

- ▶ Dítě, které při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.

Podpora v MŠ

- ▶ Nadaným dětem dáváme příležitost k rozvoji nabídkou aktivit odpovídajících úrovni jejich rozvoje (nikoliv jejich věku).
- ▶ Dbáme na to, aby dítě dostávalo dostatek příležitostí a podpory k celkovému rozvoji, i v oblastech, které jsou oslabeny
- ▶ Podporujeme rozvoj sociálních interakcí nadaných dětí, dbáme na to, aby odlišné aktivity, které jim k podpoře jejich rozvoje předkládáme, nebyly důvodem jejich vyčlenění z kolektivu.
- ▶ Schopnosti a dovednosti nadaných dětí využíváme v rámci vrstevnického učení způsobem, který bude vycházet z osobnostních charakteristik dítěte
- ▶ Akceptujeme skutečnost, že vývoj dítěte může být nerovnoměrný
- ▶ a neklademe na něj stejně vysoká očekávání ve všech oblastech vývoje.

Doporučená literatura

- ▶ <http://www.raabe.cz/nase-projekty/welcome-projekt-erasmus/welcome-vystupy.aspx>
- ▶ MERTIN, V. GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X
- ▶ OPATŘILOVÁ, D. (ed), *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-210-3977-9
- ▶ PIPEKOVÁ, J. (ed), *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0